

Krypmure, *Potentilla reptans* f. *fl. plena* på Valberg i Kragerø – en uvanlig vakker form

Roger Halvorsen

Safirvn. 41,
3931 Porsgrunn

Figur: Den spesielle, fylte krypmura på Valberg. Foto: Roger Halvorsen.

Krypmure er en av de planteartene som klart kan knyttes til ballast i norsk flora. Tore Ouren (1991) har beskrevet arten grundig ut fra dette synspunktet.

I Kragerøområdet er arten funnet flere steder, og ellers på Telemarkskysten er den kjent fra Langøya ved Langesund.

Hos Dyring (1911) er det oppgitt to funnsteder: Valberg i Kragerø og Langøya ved Langesund. I de seinere åra er arten også funnet flere steder på øyene i Kragerøskjærgården, bl.a. på Bærøy og flere steder på Skåtøy.

På Valberg opptrer arten i to former, den vanlige formen og en vakker fylt form, f. *fl. plena*, som finnes i store mengder oppe i plenen rundt hovedhuset. Eierne av Valberg, Lillen Vogt Dahll, kan fortelle at arten har holdt seg her i mange år og blomstrer rikelig selv om plenen jevnlig slås med grasklipper. Hun forteller også at det meste av fyllmassen som er brukt i forbindelse med plane-

ringsarbeidene rundt huset, er ballastjord. Da nye vannrør skulle legges inn til huset, ble det gravd fram store rundslippte flintblokker som lå et stykke under nåværende plendekke.

I Kragerø er det kjent at hagene både på Valberg og Søndre Kalstad gård, hvor skipsreder Biørn i sin tid holdt hus, ble anlagt på betydelige mengder ballastjord. Dette kommer tydelig til syne både i blomsterbed og åkerlapper på Valberg hvor jorda inneholder til dels store mengder flintstein. Dessuten finnes det plantearter på eiendommen og i naboskapet som klart peker mot at det er tatt i land svært mye ballast her. Trolig har den fylte formen av krypmure kommet inn med denne ballastjorda og funnet seg godt til rette i plenen. Det er ikke kjent om den fylte formen setter frø. Dersom dette ikke er tilfelle, må planta ha kommet til Valberg som rotskudd i ballastjorda.

Litteratur

- Dyring, J. 1911. Flora grenmarensis. Nyt Mag. for Naturvidenskaberne 49:99-276.
Ouren, T. 1991. Krypmure, *Potentilla reptans*, en standhaftig ballastplante i Norge. Blyttia 49: 191-195.

Attfunn av systemmarihand *Dactylorhiza sambucina* på den gamle lokaliteten på Grønåsen i Kragerø, Telemark

Roger Halvorsen

Safirvn. 41,
3931 Porsgrunn

Den fyrste vårturen i 1998 i Telemarksavdelinga si regi gjekk til Kragerø. Eit av turmåla var Grønåsen som ligg eit stykke vest for Kragerø sentrum, inn mot Kilsfjorden. Her er det frå gamalt kjend ein veksestad for systemmarihand *Dactylorhiza sambucina*. I Flora grenmarensis (Dyring 1911) er veksestaden oppgjeven til å vera «Ånevik og langs Grønåsheien (temm. talrig, Ruud)». På vegen ned mot Ånevika, like ovanfor staden der det er sett opp ein bom for vidare køyring mot Grønåsen, vart eg frå bilvindauguet merksam på ein del lysegule fargeflekkar på berghyllene i bratthenget under Grønåsen. I kikkerten kunne eg slå fast at det voks systemmarihand på dei smale berghyllene fleire stader oppetter berget. Tre av oss klatra opp på ei av hyllene og tok «systrene» i nærare aunesyn. Vi gjorde eit raskt overslag og trur at det var rundt 400–500 individ som vaks der. Frå dei vestlegaste eksemplara til dei austlegaste, var avstanden truleg om lag 500 meter.

Veksestaden i Grønåsen må klårt kunne kallast ein primærlokalitet. Systemmarihendene sto heilt eksponerte utan særleg konkurranse frå andre artar. Det som fanst av artar som kunne by på litt konkurranse, var buskvikke *Hippocrepis emerus*, nokre einskilde eksemplar av *Rosa* sp. og ein og annan busk av rogn *Sorbus aucuparia*. Førekomstane av buskvikke er særst rike i Grønåsen, og dei nemde hyllene med systemmarihand var ikkje noko unnatak. Av andre artar som bør nemnast, er vårmarihand *Orchis mascula*, som stod tett side om side med systemmarihand.

Det ligg ikkje føre noko belegg frå Ånevik eller Grønåsen ved herbariet i Oslo. Det næraste ein kan kome, er ei innsamling som er gjort av Tide-man Ruud 17. mai 1909. Den er berre merka «Kragerø», utan nærare stadnamn, men sidan det er Ruud som er nemd i Flora grenmarensis som finnar av arten i Grønåsen og sidan dette funnet må vera frå før 1911, er det truleg at opplysninga om Grønåsen hjå Dyring er basert på nettopp dette funnet. Dersom dette er rett, er altså systemmarihand ikkje samla i området på nærare

Figur: Systemmarihand frå Grønåsen i Kragerø.

nitti år. Belegg blei samla og send med Finn Wischmann til botanisk museum i Oslo. I løpet av alle desse åra har mange botanikarar vore på utkikk etter arten utan å lukkast. Det er truleg lettast å finne han på slike veksestader i den tida då bløminga er på sitt høgaste. I kystområda tyder det oftast dei fyrste dagane av mai månad. Då locus classicus for systemmarihand vart atfunnen for nokre år sidan på austenden av Tåtøy i Kragerø, blei arten òg funnen dei fyrste dagane av mai, den gongen frå båt. Det ligg mange belegg frå Tåtøy i Oslo, det eldste frå 1882. Då samla Edv. Ellingsen han på austenden av øya.

Systemmarihand er kjend frå i alt seks veksestader i Kragerø kommune. I alle høve på ein av dei, Skardholmen, er arten truleg forsvunnen. Han er også gjeven opp av Dyring frå Skåtøy, men det finst ikkje noko belegg frå denne lokaliteten. Funnet må i alle høve vera frå før 1911. Men sidan det ikkje er nokon som kjenner den nøyaktige veksestaden og det ikkje finst noko materiale derifrå, er det truleg at opplysninga ikkje er rett. Dei andre to veksestadene ligg på Berøy og ein stad i Sannidal. På den sist nemde lokaliteten er ikkje status for arten noko vidare kjend i dag.

Litteratur

Dyring, J. 1911. Flora grenmarensis. Nyt Mag. for Naturvidenskaberne 49: 99-276.

Arabis brassica – ny skrinneblomst-art for Norge

Jan Wesenberg

Høgskolen i Oslo, avd. for lærerutdanning,
Førskolelærerutdanningen,
Pilestredet 52,
0167 Oslo

En suspekt tårnurt-liknende plante, provisorisk bestemt i felt til kålurt *Conringia orientalis* (en art undertegnede ikke hadde annet forhold til enn Dagny Tande Lids tegning), viste seg ved en sjekk i *Conringia*-eskene ved herbariet på Tøyen å måtte være noe helt annet. Etter at flere på huset hadde tatt den i øyesyn og ristet på hodet, kom Per Sunding med et herbarieark fra utenlandsherbariet, med et belegg fra Pyreneene som liknet mistenkelig. Navnet på etiketten var *Arabis pauciflora* (Grimm) Garcke. En kontrollbestemmelse ved hjelp av Flora Europaea (Jones 1964, Jones & Akeroyd 1993) viste at det stemte – men arten har i siste utgave av floraen skiftet navn til *A. brassica* (Leers) Rauschert. Det dreier seg altså om en hittil ukjent art for Norge. Planta vokser på Malmøya i Oslo, ved en bratt sti i kalkfuruskog. Det er en bra bestand, med stor produksjon av skulper og frø, og med et stort antall unplanter.

Planta ble funnet 3.7.1998, og er belagt til herbariet i Oslo (Hb O 180885). Nærmere funnstedbeskrivelse og UTM-koordinater finnes på herbarieetiketten.

Arten er en mellomeuropeisk endemisme, med areal fra Pyreneene i vest til Slovakia i øst, og fra Sør-Italia i sør til nordøst-Frankrike, sør-Belgia og midtre deler av Tyskland i nord (Jalas & Suominen 1994).

Kjennetegn: kålgrønne, stengelomfattende blad, færre og noe kortere og breiere enn hos tårnurt *A. glabra*, og ikke med nedrullet bladkant; rosettblad helt annerledes: snau, ovale til runde, med svakt hjerteformet basis, på langt tynt bladskåft. Blomsterstand med moderat antall blomster, som er relativt små og hvitaktige, ikke helt ulike bergskrinneblom *A. hirsuta*, og altså ikke kremgule som hos tårnurt. Skulpesamling ikke spesielt lang, men med påfallende lange, opprette, noe utstående skulper. Arten spirer når frøene er spredt, og danner straks en karakteristisk rosett som ser ut som alt annet enn en skrinne-

Arabis brassica, scannet etter montert belegg fra Oslo: Malmøya i HbO. Individ i frukt og førstearsrosett.

blom. Neste år går den i blomst og bruker dermed som alle korsblomster opp hovedvekstpunktet, men kan øyensynlig overleve ved at det dannes siderosetter, selv om individene neppe blir spesielt gamle.

Malmøya er en av Oslofeltets kambrosilur-øyer, med bruforbindelse til fastlandet via Ormøya, og for en stor del bebyggt med villaer på til dels store naturtomter, med mye intakt skog også inne på tomtene. Deler av øya er ubebyggt, og inngår i et system av fredningsområder (botaniske og geologiske) som foruten Malmøya også omfatter nabooøya Malmøykalven. Forekomsten av *A. brassica* ligger på offentlig friområde, ikke i umiddelbar nærhet av hus og opparbeidete hager, og vegetasjonen er vanlig berglendt, bratt kalkfuruskog med noe edelløvtrær og uten noe markant innslag av ugrasarter eller andre antropokorer. Den er neppe en hageflyktning, da den dekorative verdien av de små blomstene er minimal. En mulighet er selvsagt at den kan ha blitt plantet som en kuriositet av en planteinteressert hageeier i nærheten, og så blitt spredt med ferdsel til funnstedet. Mer sannsynlig er likevel tilfeldig transport av frø via støvler, ryggsekk, lommerusk eller lignende med folk som har vært på ferie i Mellomeuropa. Arten er svært vital og forynger seg intensivt på stedet, så muligheten for en ny art i vår flora med potensielt stort areal kan være til stede. Det vil tida vise.

Hva skal vi så kalle dyret? Undertegnede foreslår å oversette det vitenskapelige navnet, og kalle den kålskrinneblom.

Litteratur

- Jalas, J. & Suominen, J. (red.) 1994. Atlas florae europaeae. 10. Cruciferae (*Sisymbrium* to *Aubrieta*). The committee for mapping the flora of Europe & Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki.
- Jones, B.M.G. 1964. *Arabis* L. S. 290ff i: Tutin, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. (red.) Flora Europaea. 1. Lycopodiaceae to Platanaceae. Cambridge University Press, Cambridge.
- Jones, B.M.G. & Akeroyd, J.R. 1993. *Arabis* L. S. 352ff i: Tutin, T.G., Burges, N.A., Chater, A.O., Edmondson, J.R., Heywood, V.H., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. (red.) Flora Europaea. Second edition. 1. Psilotaceae to Platanaceae. Cambridge University Press, Cambridge.

Svartor

Alnus glutinosa ved Abelvær i Nærøy, Nord-Trøndelag – ny nordgrense

Liv S. Nilsen

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Vitenskapsmuseet, Institutt for naturhistorie, 7034 Trondheim

Under feltarbeid i Nærøy fikk jeg fortalt av Nils Christian og Birger Brandtzæg at svartor vokser på Lille Kalvøy nordvest for tettstedet Abelvær (PS 035, 805). I følge Fægri (1960) er nordgrensen på 64°40'N. Vorren (1979) har registrert svartor på Henne like sør for Salsvatnet i Fosnes kommune på samme breddegrad og 11°45'Ø. Det er antakelig samme lokalitet som angis på Fægri's kart Vorren omtaler. Dette er også ifølge Lid & Lid (1994) nordgrense for arten. Forekomsten ved Abelvær på 64°44'N, 11°10'Ø må i så fall være ny nordgrense i Norge. Lille Kalvøy ble oppsøkt 01.07.1998. På østsiden av øya ca 15 meter fra sjøen i overgangen mellom engvegetasjon og plantet furuskog med noe gran, sto fem svartortrær med høyde på tre-fem meter. Ifølge Nils Christian Brandtzæg, som selv er over 70 år, har trærne «alltid» stått der. Trærne var preget av vær og vind, og et sjettede svartortre hadde ramlet over ende. Ved stammen av enkelte trær kom det opp nyskudd, og selv om det var rakler på trærne, ble ingen unge planter observert.

Funnet er belagt ved Vitenskapsmuseet, NTNU (TRH).

Litteratur

- Fægri, K. 1960. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. I. Coast plants. University Press, Oslo. 134 s., 54 pl.
- Lid, J. & Lid, D.T. 1994. Norsk flora. 6. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1014 s.
- Vorren, K.-D. 1979. Die Moorvegetation in Namdalen, Mittel-Norwegen. Eine Untersuchung mit besonderer Berücksichtigung des ozeanischen Gradienten der südborealen Hochmoorvegetation. Tromsø Naturvitenskap 8: 1-102.